

Spordikoolituse- ja Teabe Sihtasutus

**KEHALISE KASVATUSE ÕPETAMISE TINGIMUSED JA
OLUKORD
EESTI KOOLIDES**

UURINGU ARUANNE

EESTI VABARIIGI KULTUURIMINISTEERIUMILE

Vastutav täitja: Lennart Raudsepp
Täitjad: Ester Veskimets
Annely Võsaste
Anu Kaljurand

Tallinn 2008

SISUKORD

Sissejuhatus	lk 3
1. Uuringu ülesanded ja metoodika	lk 4
2. Tulemused	lk 5
2.1. Õpetajate kvalifikatsioon, vanuseline jagunemine ja täiendkoolitus	lk 5
2.2. Õppekorralduse toetamine tunnivälisel ajal (spordiringid)	lk 8
2.3. Hinnangud kooli õpikeskkonnale ning riiklikule ainekavale	lk 9
2.4. Kooliõpilaste õpitulemused	lk 14
2.5. Puudumine kehalise kasvatuse tundidest	lk 18
2.6. Spordirajatised	lk 19
3. Tulemuste analüüs	lk 22
3.1. Õpetajad	lk 22
3.2. Õppekorralduse toetamine tunnivälisel ajal (spordiringid)	lk 24
3.3. Õpikeskkond ja ainekava	lk 25
3.4. Õpilaste toimetulek kehalise kasvatuse ainekava nõudmistega	lk 27
3.5. Kehalise kasvatuse tundidest puudumine	lk 30
4. Järeldused	lk 33
Kirjandus	lk 35

SISSEJUHATUS

Kooli kehalise kasvatuse eesmärki on viimase kümnekonna aasta jooksul hakatud paljudes riikides revideerima. Selle põhjuseks ei ole niivõrd vajadus kehalise kasvatuse õppekava reformimise järele, kuivõrd muutused ühiskonnas laiemalt ning sellest tulenevalt ka kooliõpilaste käitumisharjumustes. Üheks oluliseks teguriks, mis mõjutab õpilaste liikumist ning sportimist puutuvaid hoiakuid ja motiive, on vaba aja tegevuste hüppeline kasv. Televisioon, arvutid, videomängud, virtuaalne suhtlemine internetis ja teised kehaliselt passiivsed vaba aja veetmise vormid on viinud olukorrani, kus lapsed veedavad keskmiselt 4 tundi päevas arvuti või teleri taga. Teadlased on välja arvanud, et teleri vaatamisele ja arvuti kasutamisele kuluv aeg on lapse 16ndaks eluaastaks summaarselt suurem kui ühelegi teisele ärkveloleku tegevusele kuluv aeg. Ja see trend süveneb. Kui võtta arvesse ka kooliõpilaste üha suurenev õppekoormus, polegi imestada, et kooliõpilastest vaid iga neljas on kehaliselt piisavalt aktiivne.

Milline roll peaks olema kooli kehalise kasvatuse tundidel tänapäeva lapse arengus? Teadlased on jõudnud seisukohale, et kompenseerimaks tänapäeva laste kehalist inaktiivsust oleks vaja, et kehalise kasvatuse tunnid oleksid korraldatud nii, et vähemalt 50% tunni ajast oleksid õpilased kaasatud suure intensiivsusega tegevustesse. Sellised kehalised harjutused nagu sportmängud (jalgpall, korvpall), jooksmine, aeroobvõimlemine ning ujumine peaksid olema suunatud laste üldise vastupidavuse arendamisele ning eelkõige südame-veresoonkonna tugevdamisele.

Selleks, et kooli kehaline kasvatus oleks võimalikult efektiivne, peaksid olema täidetud teatud eeltingimused. Üks olulisemaid neist on riiklik kehalise kasvatuse ainekava, mis peaks looma piisavad võimalused kooliõpilaste igakülgseks kehaliseks arendamiseks. Lisaks kehaliste võimete arendamisele on oluline ka teadmiste ja oskuste andmine selle kohta, kuidas iseseisvalt harjutada. Samuti on väga oluline sotsialiseerimine sporti lapse- ja noorukieas, mis on kehaliselt aktiivse elustiili aluseks täiskasvanuna.

Käesolev uuring on teostatud Tartu Ülikooli spordi sotsiaalteaduste õppetooli poolt Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi tellimusel. Uuringu eesmärgiks on analüüsida kehalise kasvatuse õpetamise olukorda ja tingimusi Eesti koolides ning hinnata millised muutused on aine õpetamisel toimunud võrreldes 2003.a.

1. UURINGU ÜLESANDED JA METOODIKA

Käesoleva uuringu ülesanded on järgmised:

- 1) iseloomustada kehalise kasvatuse õpetajate kvalifikatsiooni ning soolist ja vanuselist jagunemist;
- 2) anda ülevaade aineõpetuse toetamisest tunnivälisel ajal (spordiringide tegevus);
- 3) analüüsida ainealast õppekorraldust ja õpikeskkonda;
- 4) hinnata õpilaste ainealast edasijõudmist kooliastmete lõikes;
- 5) iseloomustada kehalise kasvatuse tundidest puudumise põhjuseid;
- 6) iseloomustada olemasolevate spordirajatiste- ja inventari olukorda koolides;
- 7) võrrelda saadud tulemusi 2003. aastal teostatud samasisulise uuringu tulemustega.

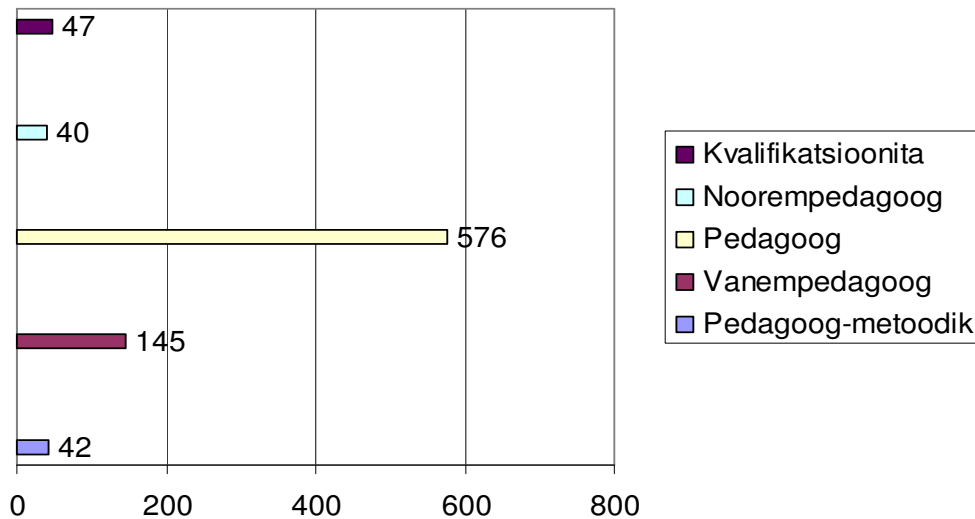
Andmete kogumiseks kasutati 2003. aasta uuringu küsimustiku täiendatud varianti. Olulisemad täiendused on seotud erinevate kooliastmete diferentseerimisega ning õpilaste õpitulemuste ja kehalise võimekuse hindamisega õpetajate poolt.

Andmete kogumine toimus e-ankeedi abil ajavahemikus 15. mai kuni 15. juuni ning 5. september kuni 30. oktoober 2008.a. Kokku laekusid 344 kooli täielikud andmed. Maakondade lõikes on e-ankeedi täitnud koolide arv järgmine: Harjumaa 19; Hiiumaa 8; Ida-Virumaa 36; Jõgevamaa 20; Järvamaa 21; Läänemaa 24; Lääne-Virumaa 23; Põlvamaa 12; Pärnumaa 34; Raplamaa 26; Saaremaa 14; Tartumaa 40; Valgamaa 22; Viljandimaa 28; Võrumaa 17. Gümnaasiume on uuritud valimis 116, Põhikoole 147, Lasteaed-algkoole 33 ja muid koole (sanatoorsed ja erivajadustega laste koolid, kristlikud koolid jne) 48.

2. TULEMUSED

2.1. Õpetajate kvalifikatsioon, vanuseline jagunemine ja täiendkoolitus.

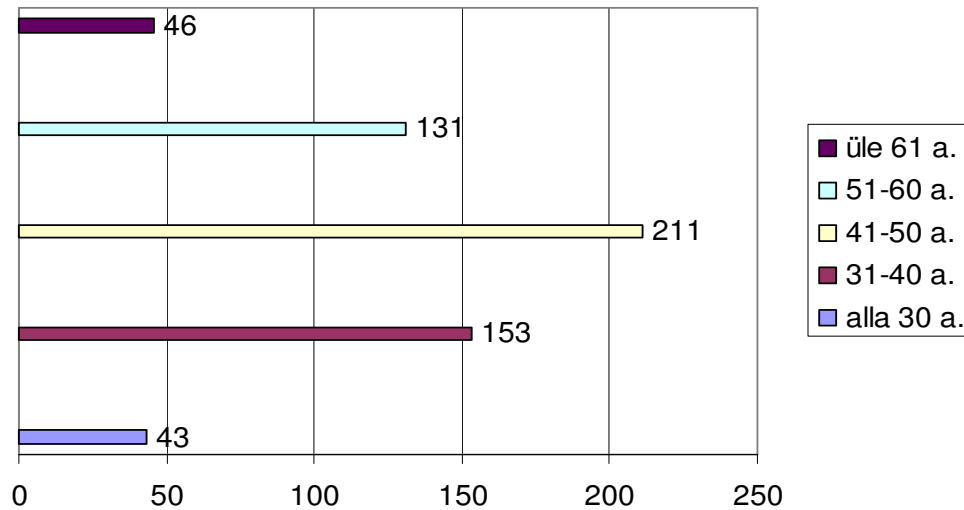
Andmed kehalise kasvatuse õpetajate kutsekvalifikatsiooni kohta on esitatud joonisel 1. Kokku on esitatud andmeid 850 kehalise kasvatuse õpetaja kohta.

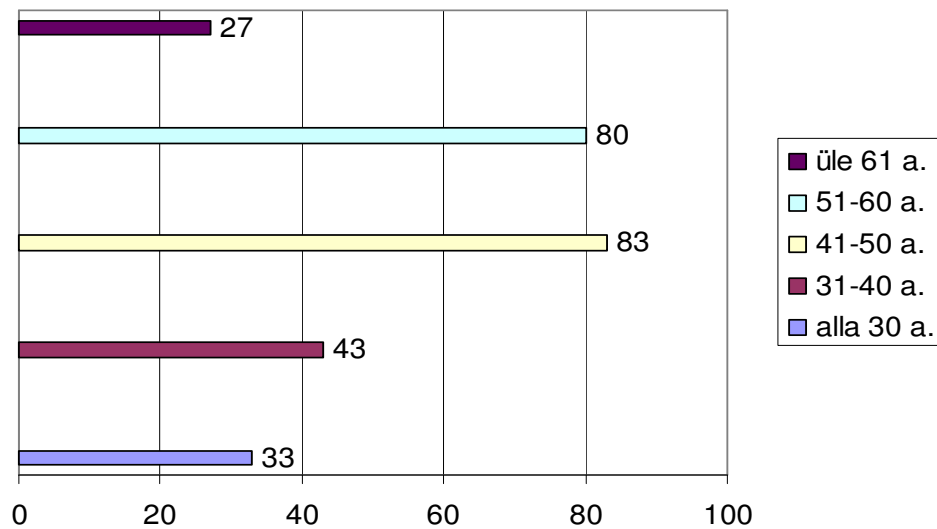
Joonis 1. Kehalise kasvatuse õpetajate kvalifikatsioon (õpetajate koguarv 850)

Nagu esitatud jooniselt nähtub, omavad 576 õpetajat (67,8%) pedagoogi kvalifikatsiooni. Vanempedagoogi kvalifikatsiooniga on 145 (17%) kehalise kasvatuse õpetajat, pedagoog-metoodiku kvalifikatsiooniga 42 (4,9%) õpetajat. Küsitletud koolides töötab ilma kvalifikatsioonita 47 (5,5%) kehalise kasvatuse õpetajat.

Nais- ja meesõpetajate vanuseline jagunemine on esitatud joonistel 2 ja 3.

Joonis 2. Naisõpetajate vanuseline jagunemine (kokku 584 õpetajat)

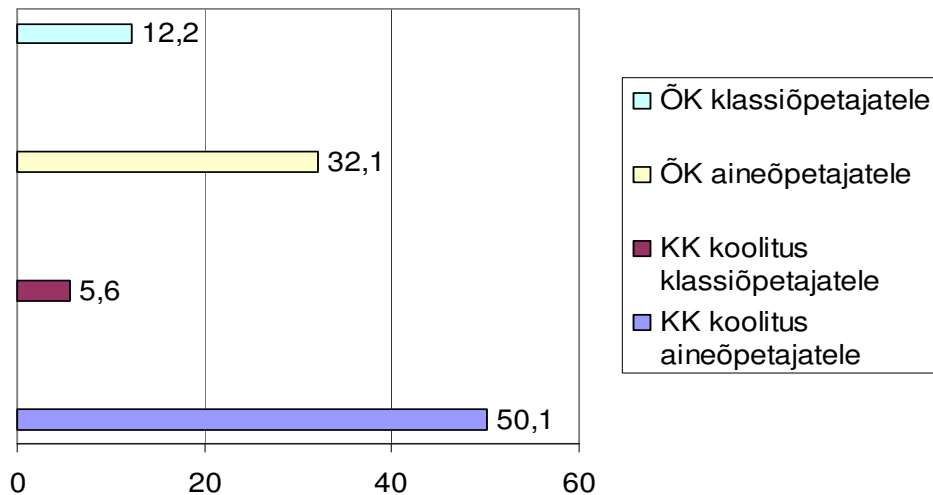

Joonis 3. Meesõpetajate vanuseline jagunemine (kokku 266 õpetajat)

Nagu esitatud joonistelt nähtub on nais- ja meesõpetajaid kõige rohkem 41-50-aastaste vanuserühmas (naisi 36,1% ja mehi 31,2%). Noorte (alla 30-aastaste) õpetajate osakaal on suurem meesõpetajate osas (naisi 7,4% ja mehi 12,4%). Samuti on mõnevõrra rohkem meesõpetajaid üle 61-aastaste kehalise kasvatusõpetajate seas (mehi vastavalt 10,2% ja naisi 7,9%). Siiski võib üldjoontes märkida, et kehalise kasvatusõpetajate vanuselise jagunemise osas ei esine mees- ja naisõpetajate vahel olulisi erinevusi. Küll aga teeb murelikuks noorte õpetajate vähenemine osakaal kehalise kasvatusõpetajate seas. Mõlemast soost õpetajate seas kokku on alla 30-aastasi kehalise kasvatusõpetajaid vaid 76 (8,9%).

Kehalise kasvatus õpetajate täiendkoolituse andmed on esitatud joonisel 4.

Kõikide küsitletud koolide peale kokku on kehalise kasvatus õpetajad ja klassiõpetajad viimase kolme aasta jooksul saanud ligikaudu 58 500 tundi nii ainealast täiendkoolitust kui ka üldisemat õpetajakoolitust. Üle poole läbitud koolituste mahust (50,1%) kulus aineõpetajate erialasele koolitusele. Siia alla kuuluvad nii regulaarsed täiendkoolituskursused, mida korraldavad Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool, kui ka spetsiifilised lühikoolituskursused (suvekoolid, kehalise kasvatus õpetajate koolitused). Täiendkoolituste mahust kulus 32,1% aineõpetajate õpetajakoolituse kursustele. Märgatavalt vähem osalesid täiendkoolituskursustel klassiõpetajad, kelle kehalise kasvatus alasele täiendkoolitusele kulus vaid 5,6% koolituse mahust.

Joonis 4. Õpetajate täiendkoolitus viimase 3 aasta jooksul (%; ÕK- õpetajakoolitus; KK kehalise kasvatus alane ainekoolitus)

Küsitletud õpetajatest hindas Eestis kehalise kasvatus aineõpetajatele pakutavaid täiendkoolituskursusi väga headeks 21%, headeks 62% ning rahuldavateks 17%.

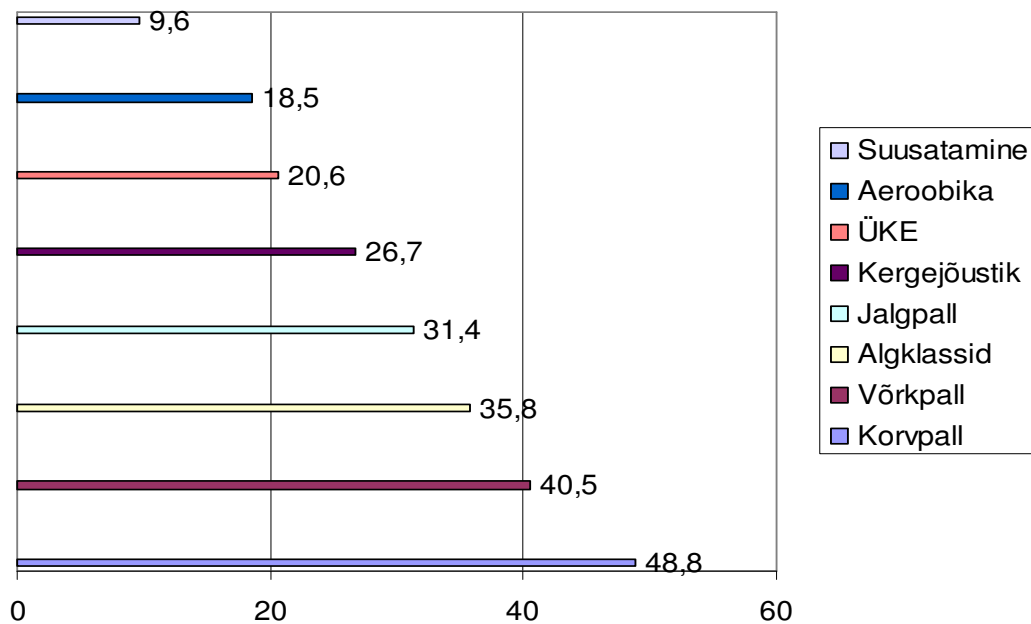
Viimase 3 aasta jooksul on 75% õpetajatest osalenud täiendkoolitustel 2 või enam korda, 15% ühel korral ning vaid 10% õpetajatest ei ole täiendkoolitusel osalenud. Täiendkoolitustel mitte osalenud õpetajate osakaal on oluliselt kõrgem klassiõpetajate seas (33% küsitletutest).

Küsitletud õpetajad tunnevad kõige suuremat puudust psühholoogiliste teadmiste ja oskuste alasest koolitustest, samuti praktilise suunaga koolitustest, mis käsitleksid uuemate

spordialade ja liikumisharrastuste temaatikat. Suur vajadus on ka koolituse järele, mis annaks teadmisi erivajadustega laste õpetamise metoodikast.

2.2. Õppekorralduse toetamine tunnivälisel ajal (spordiringid).

Kehalise kasvatuses õppekorralduse toetamiseks on 92,6% küsitletud koolidest loonud kooli juurde erinevaid spordiringe. Kõige populaarsemad spordiringides harrastatavad tegevused on esitatud joonisel 5.

Joonis 5. Enamlevinud spordiringid koolide juures (% koolidest)

Nagu esitatud jooniselt nähtub, on spordiringide populaarsuse tipus sportmängud (korvpall, vörkpall ja jalgpall) ning kergejõustik. Õpilastel on võimalus osaleda ka üldise kehalise ettevalmistuse ja aeroobika ringide töös. Lisaks tegutsevad enam kui 1/3 koolides algklasside õpilastele suunatud spordiringid. Vähem kui 5% spordiringidest on loodud selleks, et võimaldada õpilastel harrastada käsipalli, judot, laskmist, iluvõimlemist, tennist, saalihokit, ratsutamist, maadlust, purjetamist, orienteerumist, karated, malet, ujumist, tennist ja tervisekõndi.

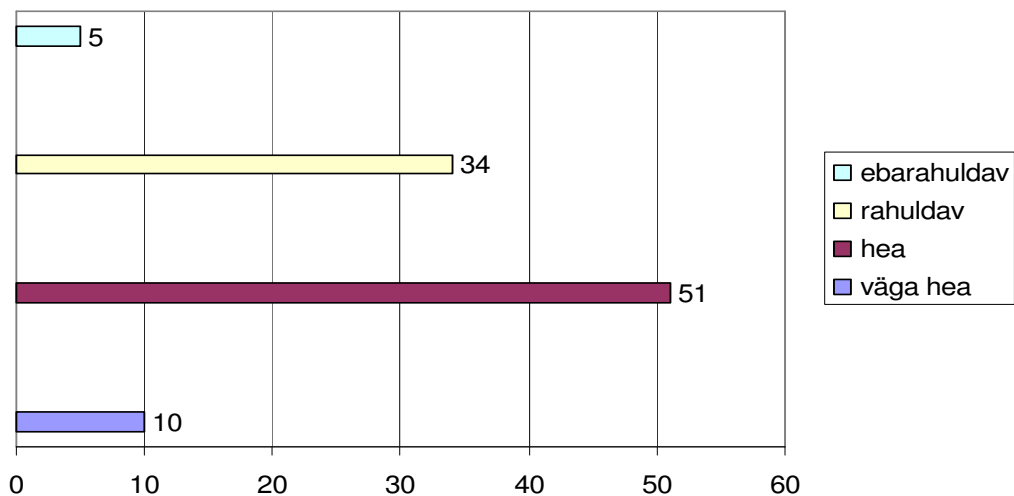
Koolid, mille juurde spordiringe loodud ei ole (7,4%), töid selle põhjusteks kõige sagedamini õpilaste vähese arvu, ringijuhtide tasustamiseks rahaliste võimaluste puudumise, sobiva

kvalifikatsiooniga inimeste puudumise, spordirajatiste puudumise ja õpilaste vaba aja spordiharrastuse koondumise spordiklubidesse või kohaliku spordihoone juurde.

Küsitluses osalenud koolide spordiringide tegevusse on haaratud ligikaudu 8000 kooliõpilast.

2.3. Hinnangud kooli õpikeskkonnale ning riiklikule ainekavale.

Kehalise kasvatuse õpikeskkonna hinnangud on välja toodud kõikide koolide kohta tervikuna joonisel 6 ning maakondade lõikes tabelis 1.

Joonis 6. Kehalise kasvatuse õpikeskkond koolides (% koolidest)

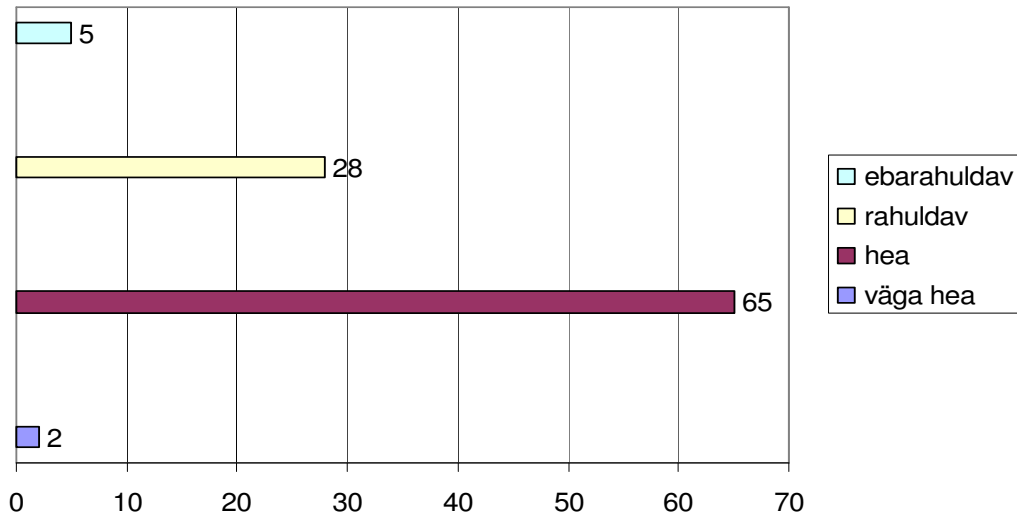
Nagu esitatud jooniselt nähtub, hindavad enam kui pooled koolidest õpikeskkonda kehalise kasvatuse tundide läbiviimisel heaks. Ainult 10% koolidest hindab õpikeskkonda väga heaks ja 5% koolidest ebarahuldavaks.

Tabel 1. Kooli kehalise kasvatus e õpikeskkond (maakondade lõikes)

Maakond	Väga hea %	Hea %	Rahuldav %	Ebarahuldav %
Harjumaa	10	50	40	0
Hiiumaa	14	71	14	0
Ida-Virumaa	13	65	23	0
Jõgevamaa	13	53	33	0
Järvamaa	6	50	31	13
Läänemaa	11	33	50	6
Lääne-Virumaa	12	47	41	0
Põlvamaa	0	75	25	0
Pärnumaa	11	43	36	11
Raplamaa	10	50	30	10
Saaremaa	10	60	30	0
Tartumaa	17	45	36	2
Valgamaa	7	53	33	7
Viljandimaa	0	58	38	4
Võrumaa	0	50	33	17

Maakonniti ei ole suuri erinevusi hinnangutes kehalise kasvatus e alasele õpikeskkonnale koolides. Kolme maakonna (Põlvamaa, Viljandimaa, Võrumaa) üheski koolis ei hinnatud õpikeskkonda väga heaks. Ebarahuldavaid hinnanguid õpikeskkonnale koolides oli enim Võrumaal (17% koolidest) ja Järvamaal (13% koolidest). Kokkuvõtvalt näitavad küsitluse tulemused, et 85% koolidest hindavad kehalise kasvatus e alast õpikeskkonda tervikuna kas heaks või rahuldavaks.

Õpetajate rahulolu kehtiva riikiliku kehalise kasvatus e ainekavaga on esitatud kõikide koolide lõikes joonisel 7 ning maakondade lõikes tabelis 2.

Joonis 7. Rahulolu riikliku kehalise kasvatus ainekavaga (% koolidest)

Nagu esitatud jooniselt selgub, hindavad kehtivat kooli kehalise kasvatus alast ainekava heaks 65% ja rahuldavaks 28% koolidest. Ebarahuldavaks hindasid kehtivat ainekava 5% ning väga heaks 2% koolidest.

Õpetajate soovitusel ainekava muutmise osas on järgmised:

- a) ainekava on liiga üldsõnaline ja selle puudub tajutav lõppeesmärk
- b) puuduvad õpilaste hindamise kriteeriumid
- c) vajalik oleks konkreetne tööplaan igale klassile
- d) ainekava on 2 tunni kohta nädalas liiga ülepaistatud
- e) vabastatud õpilasi võiks hinnata mitterumbriliselt
- f) kehalise kasvatus tunde arv võiks olla suurem.

Alljärgnevalt lisame koolide poolt esitatud kommentaare riikliku ainekava kohta:

„Ei olda asjaga kursis, mis koolides tegelikult toimub (laste areng, füüsiline võimekus, jne.). Kõik on väga üldiselt kirja pandud, võiks olla konkreetsem, ühtlustada hindamine ja tagada mingisugusedki normid.“

„Üldiselt paindlik, konkreetsemad võiksid olla hindenormid ja nõudmised. Tänapäeva õpilased on laisemad ja õpetajal on võimalik nende virisejatega siis paremini toime tulla. Õpetajal puudub igasugune kaitse.“

„Võimalik lähtuda koolis olemasolevatest baasidest, küllalt laiaulatuslik, valikuvõimalused olemas. Võimalik tegutseda laste huvidest lähtuvalt erinevates klassides. Teooriat võimatu läbida, kuna tunde on niigi vähe ja kehalise kasvatuse õpetaja vastutab eelkõige laste tervise arendamise eest.“

„Tänases arvutiühiskonnas tuleks kehalise kasvatuse tundide arvu nädalas suurendada.“

Tabel 2. Rahulolu kooli kehalise kasvatuse ainekavaga (maakondade lõikes)

Maakond	Väga hea %	Hea %	Rahuldav %	Ebarahuldav %
Harjumaa	0	63	38	0
Hiiumaa	0	71	14	14
Ida-Virumaa	0	57	43	0
Jõgevamaa	0	79	21	0
Järvamaa	0	43	57	0
Läänemaa	0	88	13	0
Lääne-Virumaa	0	60	40	0
Põlvamaa	0	75	25	0
Pärnumaa	0	59	41	0
Raplamaa	0	80	20	0
Saaremaa	0	80	20	10
Tartumaa	11	71	16	2
Valgamaa	0	62	38	0
Viljandimaa	0	75	25	0
Võrumaa	0	83	17	0

Nagu esitatud tabelist nähtub, hindavad kehtivat riikliku ainekava väga heaks vaid Tartumaal küsitletud koolide õpetajad. Ebarahuldavaks hindavad kehalise kasvatuse ainekava Hiiumaa (14% koolidest), Saaremaa (10% koolidest) ja Tartumaa (2% koolidest) õpetajad.

Alljärgnevalt esitame õpetajate vastused küsimusele: „Milliseid muudatusi Te soovitaksite teha nii õppetegevuste, õppesisu kui ka õpitulemuste osas ainekavas?“ Vastused on antud erinevate kooliastmete lõikes.

I kooliaste (algklassid)

40% vastanud õpetajatest leidis, et selle kooliastme ainekava muudatusi ei vaja. Kõige olulisemad ettepanekud ainekava täiustamiseks on:

- kehalise kasvatus tundide arvu suurendamine kuni 5 tunnini nädalas
- õpilaste hindamisel võiks loobuda numbrilisest hindamisest
- klasside lõikes võiks olla eraldi ainekavad
- kehalise kasvatus tunde võiksid anda kehalise kasvatus õpetajad, mitte klassijuhatajad

II kooliaste

Kõige sagedasemad ettepanekud II kooliastme ainekava täiustamiseks on:

- kehalise kasvatus tundide arvu suurendamine 3-4 tunnini nädalas. Seda soovivad 64% vastanud õpetajatest.
- poiste ja tüdrukute kehalise kasvatus tundide lahkuviimine alates neljandast (38%) või hiljemalt viiendast klassist (43%)
- õpilaste hindamise kriteeriumite ühtlustamine
- klasside lõikes võiks olla eraldi ainekavad

III kooliaste

Enam märgitud ettepanekud III kooliastme ainekavale:

- kehalise kasvatus tundide arvu suurendamine 3 tunnini nädalas
- hindamisnormide lisamine (Kaitseväge kehaliste võimete testide normidega ühtlustamine)
- klasside lõikes võiks olla eraldi ainekavad
- uute spordialade lisamine

IV kooliaste

Enam märgitud ettepanekud IV kooliastme ainekavale:

- soovituslike hindamisnormide lisamine (Kaitseväge kehaliste võimete testide normidega ühtlustamine)
- uute spordialade lisamine

- tundide arvu suurendamine 3 tunnini nädalas

Kehalise kasvatuses õpetajatelt küsiti, kas nende koolil on olemas aineõpetajate koostöös välja töötatud süsteemne kehalise kasvatuses ainekava. Tulemustest selgus, et 55% koolidest on selline ainekava olemas.

Kõige sagedamini esinevad probleemid ainealase töö planeerimisel (ainekava ja töökava koostamisel) on järgmised:

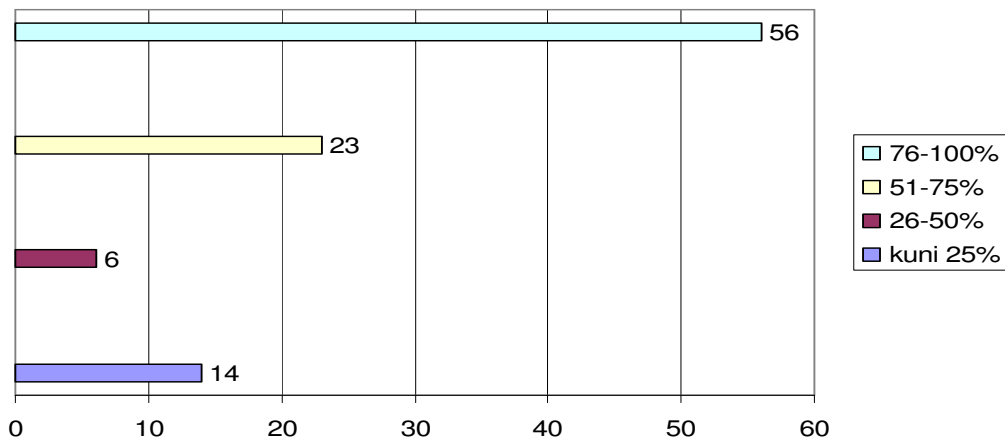
- sportimispaikade ja inventari nappus
- ilmastikutingimused
- olemasolevate spordisaalide ülekoormatus

Küsitlused õpetajatest 43% leidis, et poiste ja tüdrukute kehalise kasvatuses tunnid peaksid toimuma eraldi alates viiendast klassist. 38% õpetajatest leidis, et seda peaks tegema alates neljandast klassist. Olulisemateks põhjusteks, miks tuleks poiste ja tüdrukute kehalise kasvatuses tunde eraldi läbi viia, nimetati bioloogilisi põhjuseid (sugulise küpsemise algus) ja erinevaid tegevushuvisid.

2.4. Kooliõpilaste õpitulemused.

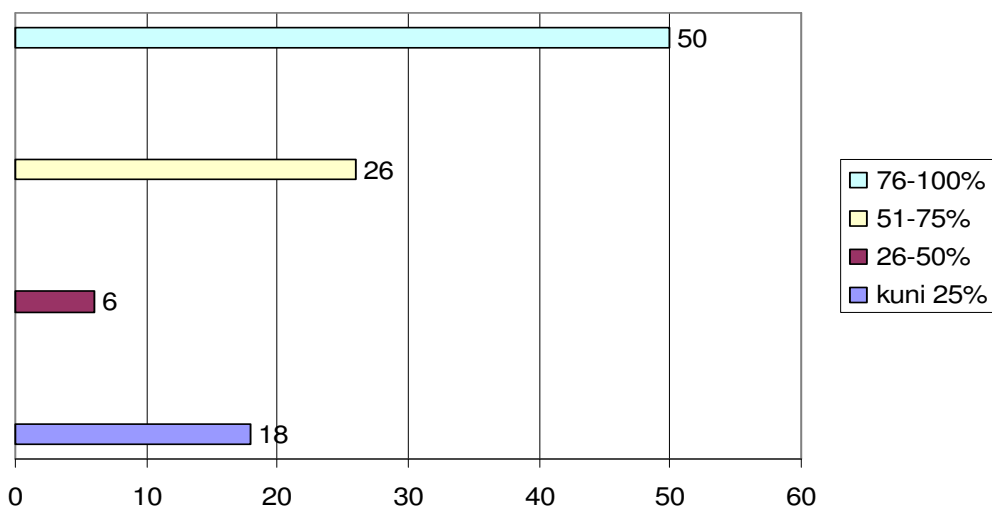
Küsitlused õpetajate hinnangud kooliõpilaste toimetuleku kohta ainekava nõudmistes täitmisel on esitatud joonistel 8 kuni 11.

Vastavalt õpetajate hinnangule saab 56% esimese kooliastme õpilastest ainekava nõudmistega hakkama enam kui 76% ulatuses. Neid õpilasi, kes täidavad alla poole ainekava nõudmistest, on esimeses kooliastmes 20%.

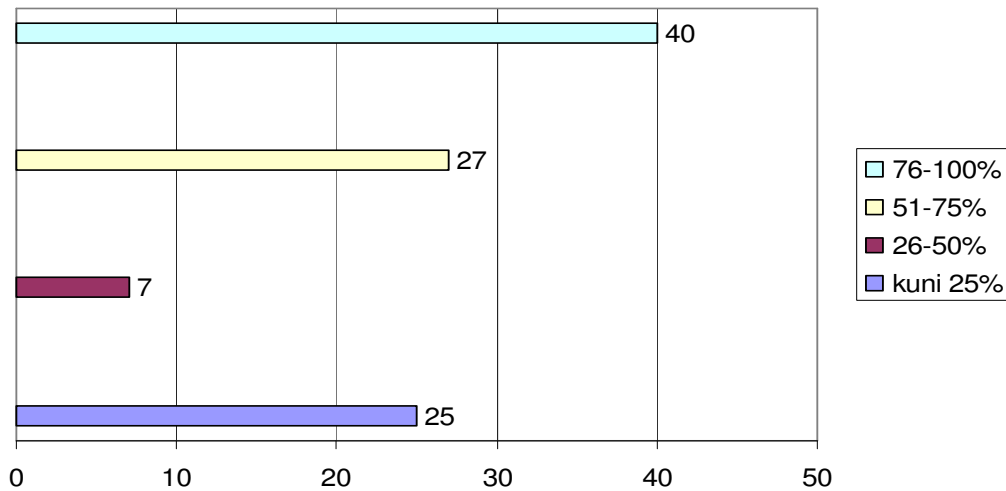
Joonis 8. Õpilaste toimetulek ainekava nõudmistega I kooliastmes (% õpilastest)

Võrreldes I kooliastmega suureneb teises kooliastmes nelja protsendi võrra nende õpilaste osa, kes täidavad kehalise kasvatuse ainekava nõudmisi alla 50%. Samas väheneb samuti nelja protsendi võrra nende õpilaste arv, kes saavad ainekava nõudmistega hakkama enam kui 75% ulatuses. Seega võib järeldada, et üleminekul esimeselt kooliastmelt teisele õpilaste toimetulek kehalise kasvatuse ainekava täitmisega oluliselt ei erine. Ligikaudu pooled esimese ja teise kooliastme õpilastest saavad kehalise kasvatuse ainekava täitmisega hästi hakkama. 20-24% õpilastest täidavad vähem kui 50% ainekava nõudmistest.

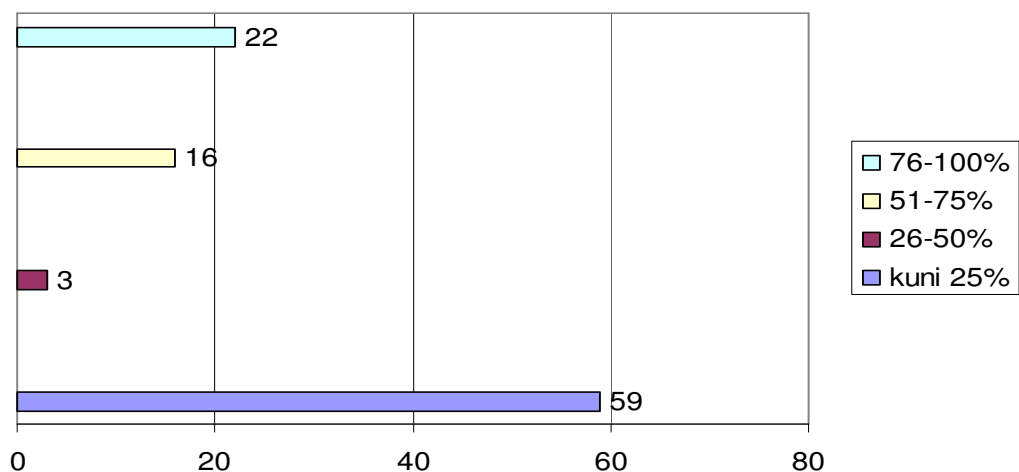
Joonis 9. Õpilaste toimetulek ainekava nõudmistega II kooliastmes (% õpilastest)

Kolmandas kooliastmes toimub oluline muutus õpilaste toimetulekus kehalise kasvatuses ainekava nõudmistega. Nende õpilaste osakaal, kes täidavad ainekava nõudmistest enam kui 75%, väheneb 40%-ni. Samas suureneb 32%-ni nende õpilaste osakaal, kes saavad hakkama vähemaga kui 50% ainekava nõudmistest.

Joonis 10. Õpilaste toimetulek ainekava nõudmistega III kooliastmes (% õpilastest)

Gümnaasiumiklassides suureneb 62%-ni nende õpilaste osa, kes täidavad ainekava nõudmisi vähem kui 50% ulatuses. Samas väheneb ka ainekava nõudmisi väga hästi täitvate õpilaste osakaal kolmanda kooliastme 40%-lt 22%-ni. Seega näitavad käesoleva uurimuse tulemused, et enam kui pooled gümnaasiumiklasside õpilastest ja ligikaudu 1/3 põhikooli õpilastest ei saa sisuliselt hakkama kehalise kasvatuses ainekava nõudmistega.

Joonis 11. Õpilaste toimetulek ainekava nõudmistega IV kooliastmes (% õpilastest)

Kui õpetajatel paluti anda hinnang, kuidas on kooliõpilaste oskuste ja kehaliste võimete tase viimase 5-10 aasta jooksul muutunud, selgus, et 57% arvates on õpilaste oskused ja võimed halvenenud. Ligikaudu kolmandik õpetajates leidis, et oskuste ja kehaliste võimete tase on jäänud ligikaudu samaks ning vaid 8% õpetajatest hindas taset paremaks.

Küsimusele, „*Milline on Teie arvates noormeeste kehaline ettevalmistus astumaks kaitseteenistusse?*“, vastas 70% õpetajatest, et rahuldav. Noormeeste kehalist ettevalmistust hindas mitterahuldavaks 16%, heaks 13% ja väga heaks 1% gümnaasiumiastme õpetajatest.

Maakondade lõikes olid kõige kriitilisemad Harjumaa ja Lääne-Virumaa kehalise kasvatuses õpetajad, kes hindasid mitterahuldavaks ligikaudu kolmandiku noormeeste kehalist ettevalmistust astumaks kaitseteenistusse. Kolmeteistkümne maakonna õpetajatest ei hinnanud üksi noormeeste kehalist ettevalmistust väga heaks.

Tabel 3. Noormeeste kehaline ettevalmistus astumaks kaitseteenistusse (maakondade lõikes)

Maakond	Väga hea %	Hea %	Rahuldav %	Mitterahuldav %
Harjumaa	0	11	56	33
Hiiumaa	0	43	57	0
Ida-Virumaa	3	13	71	13
Jõgevamaa	0	0	87	13
Järvamaa	0	25	58	17
Läänemaa	7	7	73	13
Lääne-Virumaa	0	0	69	31
Põlvamaa	0	0	100	0
Pärnumaa	0	19	58	23
Raplamaa	0	11	72	17
Saaremaa	0	20	60	20
Tartumaa	0	19	72	8
Valgamaa	0	13	73	13
Viljandimaa	0	9	70	22
Võrumaa	0	0	83	17

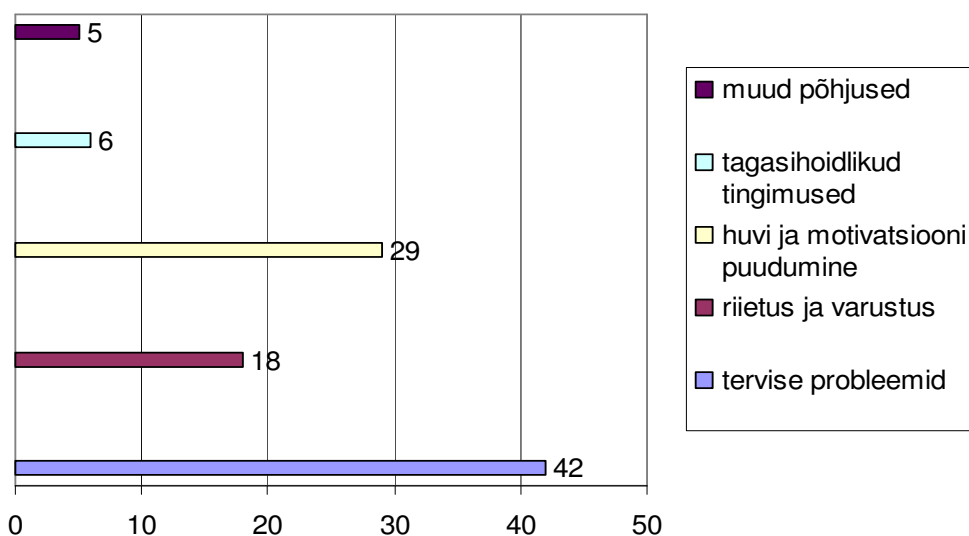
2.5. Puudumine kehalise kasvatus tundidest.

Kehalise kasvatus õpetajate hinnangud tundidest puudumisele on välja toodud erinevate kooliastmete lõikes tabelis 4. Tulemustest selgub, et kui algklassides ei ole tundidest puudumine probleemiks, siis alates põhikoolist on 80% õpetajatest arvamusel, et kehalise kasvatus tundidest puudumine on oluliseks probleemiks. Gümnaasiumiõpilaste puudumiste suhtes õpetajate hinnangutes võrreldes põhikooli õpilastega olulisi erinevusi ei esine.

Tabel 4. Kehalise kasvatus tundidest puudumine

Hinnang tundidest puudumisele	I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste	IV kooliaste
Ei ole probleemiks	88%	68%	20%	28%
Osaliselt probleemiks	11%	31%	71%	61%
Väga tõsine probleem	1%	2%	9%	12%

Põhjused, miks õpilased kehalise kasvatus tundidest puuduvad, on välja toodud joonisel 12 ja tabelis 5 (maakonniti). Kõige olulisemad tundidest puudumise põhjused on õpilaste terviseprobleemid, huvi ja motivatsiooni puudumine kehalise kasvatus tundide vastu ning spordiriietuse- ja varustuse puudumine.

Joonis 12. Kehalise kasvatus tundidest puudumise põhjused (% koolidest)

Maakondade lõikes on huvipakkuvaks tulemuseks Läänemaa õpetajate hinnang, mille kohaselt puudutakse tundidest 65% kordadest tervislikel põhjustel. Seda on üle kahe korra rohkem, kui näiteks Põlvamaa, Järvamaa või Hiiumaa kehalise kasvatuse õpetajate hinnangul.

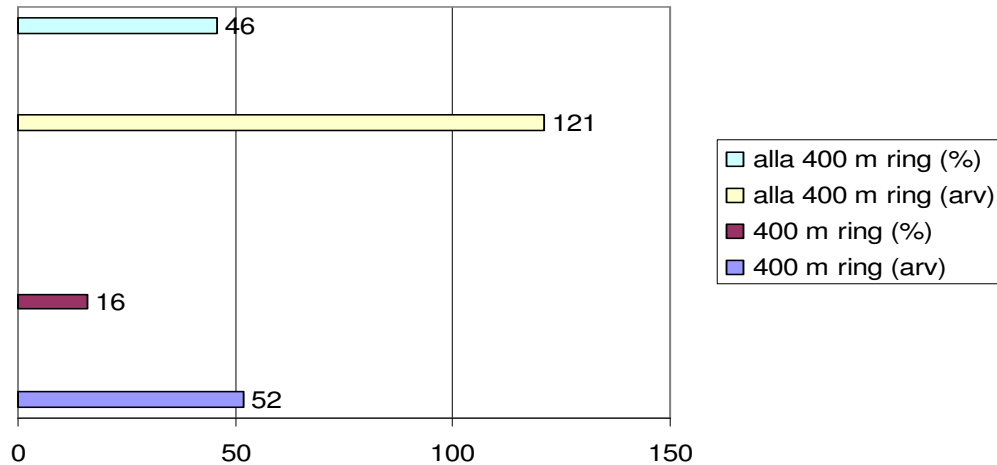
Tabel 5. Kehalise kasvatuse tundidest puudumise põhjused (maakonniti)

Maakond	Tervise- probleemid %	Riietus ja varustus %	Huvi ja motivatsiooni puudumine aine vastu %	Tagasi- hoidlikud tingimused koolis %	Muud põhjused %
Harjumaa	37	16	33	5	10
Hiiumaa	30	20	30	10	10
Ida-Virumaa	34	23	34	7	2
Jõgevamaa	41	23	27	5	4
Järvamaa	26	13	43	9	9
Läänemaa	65	10	20	0	5
Lääne- Virumaa	43	17	30	7	3
Põlvamaa	22	22	44	0	11
Pärnumaa	43	10	33	7	7
Raplamaa	44	27	17	8	3
Saaremaa	40	24	24	6	6
Tartumaa	45	16	23	12	4
Valgamaa	50	13	38	0	0
Viljandimaa	42	18	27	4	9
Võrumaa	44	17	30	9	0

2.6. Spordirajatised.

Kergejõustikustaadion

Andmed kergejõustikustaadionide olemasolu kohta koolides on välja toodud joonisel 13.

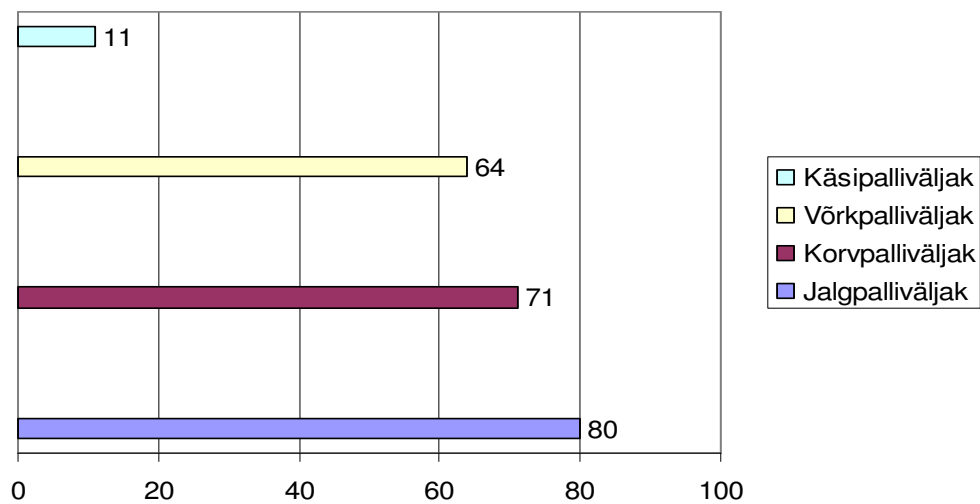
Joonis 13. Kergejõustikustaadionide olemasolu (% koolidest ja arv)

16% koolidest on olemas täismõõtmelises kergejõustikustaadion, 46% koolidest aga lühema kui 400 m jooksuringiga staadion.

Spordisaalid

Küsitluse tulemused näitavad, et 51% koolidest on olemas spordisaal mõõtmetega 12x24m, 47% on saal mõõtmetega 18x30m ja 25% mõõtmetega 12x12 m.

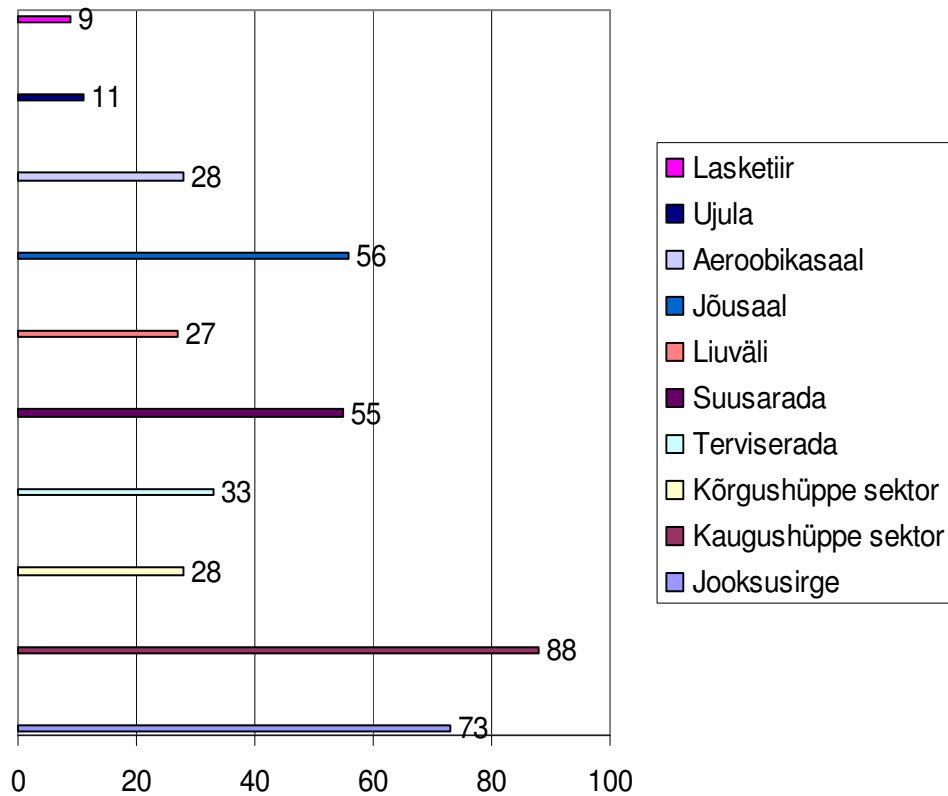
Sportmängude väljakute olemasolu on esitatud joonisel 14.

Joonis 14. Sportmängude väljakud koolides (% koolidest)

Ligikaudu 2/3 koolidest on olemas sportmängude väljakud.

Spordirajatiste (sportimispaikade) näitajad on esitatud joonisel 15.

Joonis15. Spordirajatiste (sportimispaikade) olemasolu koolides (% koolidest)

Märgatavalt on halvenenud tingimused koolides võimlemise ja talispordialade õpetamiseks. 41% koolidest ei ole võimlemiskangi, suusad on olemas 27% ning uisud 13% küsitletud koolidest.

Abiruumid

Oma kabinet on kehalise kasvatuse õpetajatel 71% koolidest ning 49% on kabinetis olemas ka internetiga varustatud arvuti.

Algklasside õpilastest kasutavad riietumiseks olemasolevaid riietusruume 83%, klassides riietuvad 14% ja ülariiete garderoobis 3%.

3. TULEMUSTE ANALÜÜS

3.1. Õpetajad.

Käesolevas uuringus osalenud koolide ja 2003. aastal tehtud uuringus osalenud koolide aineõpetajate võrdlus on välja toodud tabelis 6.

Tabel 6. Aineõpetajate jagunemine

	Erialaspetsialist	Klassiõpetaja	Muud
2003.a. uuring	49%	39%	12%
2008.a. uuring	65%	27%	8%

2008.a. uuringu andmetel on kehalise kasvatuse alast diplomit omavate õpetajate osakaal võrreldes 2003.a. suurenenud 49%-lt 65%-ni. Samas on vähenenud nii klassiõpetajate kui ka erialase kvalifikatsioonita õpetajate osakaal. Kindlasti on tegemist positiivse nihkega kehalise kasvatuse õpetajate tööjõuturul. Nii on näiteks mitmed uuringud Eestis ja mujal maailmas näidanud, et kehalise kasvatuse õpetajate poolt läbi viidavates tundides on õpilaste kaasahaaratus tegevustesse suurem, õpilased on motiveeritumad ja nende areng on mõnevõrra suurem (Raudsepp ja Päll, 1998; Fairclough ja Stratton, 2005). Seetõttu on viimastel aastatel nii Eestis kui ka mujal maailmas hakatud soovutama, et algklasside kehalise kasvatuse tunde võiksid läbi viia kehalise kasvatuse õpetajakoolituse läbinud pedagoogid. Kehalise kasvatuse õpetajakoolituse (praegu 3+2 ehk viieaastane studium) läbinud pedagoogid on saanud põhjalikuma erialase koolituse ainedidaktikas, nad tunnevad paremini laste arengulisi eripärasid ja on reeglina ka rohkem motiveeritud.

Võrreldes 2003.a. uuringuga on suurenenud meesõpetajate osakaal valimis 25%-lt 31%-ni. Ühelt poolt võib see olla põhjustatud uuringus osalenud koolide valimi erinevustest (2003.a. ja 2008.a.), kuna ei küsitletud täpselt samasid koole; teisalt võib olla tegemist ka suundumusega, et rohkem meesõpetajaid tuleb koolidesse tööle või väiksem arv neist lahkub koolidest.

Küll on huvipakkuvaks, et alla 30-aastaste õpetajate osakaal on 2008.a. uuringus oluliselt vähenenud võrreldes 2003.a. andmetega. Viie aasta taguse uuringu andmetel oli alla 30-aastaseid õpetajaid ligikaudu poole rohkem kui käesolevas uuringus. Tänapäevaste andmete kohaselt on üle 60-aastasi naisõpetajaid (46 õpetajat) rohkem kui alla 30-aastased (43 õpetajat), meesõpetajate seas on vastavad arvud 33 (alla 30-aastased) ja 27 (üle 60-aastased). Saadud tulemuste alusel võib teha järelduse, et noorte kehalise kasvatuse õpetajate osakaal on viie aasta jooksul oluliselt vähenenud ning õpetajate keskmine vanus

suureneb. 2008.a. uuringu andmetel on mõlemast soost õpetajate seas kokku alla 30-aastasi vaid 8,9% kõikidest õpetajatest. Kahtlemata on tegemist muret tekitava suundumusega kehalise kasvatuse õpetajate tööjõuturul.

Põhjuseid, miks kõrgkooli lõpetanud pedagoogid erialasele tööle ei lähe, on kindlasti mitmeid. Nii käesolev kui ka 2003.a. teostatud uuring ei ole neid põhjuseid analüüsinud. Seetõttu võivad uuringu teostajad neid põhjuseid vaid kaudselt välja tuua. Üheks olulisemaks põhjuseks on 2003-2007.a. Eesti tööjõuturul toimunud muutused laiemas plaanis. Kuna majanduses läks nendel aastatel väga hästi, siis tekkis tööjõuturile juurde järjest rohkem töökohti, mille palgatase oli märgatavalt kõrgem kui noorel kooliõpetajal. Seega valisid väga paljud kehalise kasvatuse ja spordialase kõrghariduse saanud erialaspetsialistid peale ülikooli lõpetamist tõenäoliselt majanduslikel kaalutlustel mitteerialase töö. Viie aasta jooksul toimunud muutused kehalise kasvatuse ja spordispetsialistide siirdumisel mitteerialasele tööle on ilmselt kõige olulisemaks põhjuseks, miks noorte pedagoogide arv võrreldes 2003.a. on oluliselt vähenenud.

Õpetajate kutsemeisterlikkuse tõstmisel on väga oluline roll kõrgkoolijärgsel täiendkoolitusel. Kui 2003.a. uuringu andmetel ei olnud 18% erialaspetsialistidest ning 47% klassiõpetajatest osalenud viimase 3 aasta jooksul täiendkoolituskursustel, siis tänase seisuga on nende õpetajate osakaal kõikide õpetajate seas vähenenud 10%-ni. Aineõpetajate seas on neid, kes viimasel 3 aastal täiendkoolitusel ei osalenud, märgatavalt vähem (3,8%) kui klassiõpetajate seas (32,8%). Käesoleva uuringu tulemused näitavad, et 50,1% kõikidest täiendkoolitustest kulus aineõpetajate erialasele koolitusele. 32% õpetajate täiendkoolitusest kulus aineõpetajate üldisema õpetajakoolituse kursuste läbimisele ning 12,2% klassiõpetajate õpetajakoolitusele. 75% õpetajatest on viimase 3 aasta jooksul täiendkoolitustel osalenud 2 või enam korda, 15% küsitletud õpetajatest ühel korral ning vaid 10% õpetajatest ei ole täiendkoolitusel osalenud.

21% küsitletud õpetajatest hindas Eestis kehalise kasvatuse aineõpetajatele pakutavaid täiendkoolituskursusi väga headeks, 62% headeks ning 17% rahuldavateks. Kõige suuremat puudust tunnevad küsitletud õpetajad psühholoogiliste teadmiste ja oskuste alasest koolitusest, samuti praktilise suunaga koolitustest, mis käsitlevad uuemate spordialade ja liikumisharrastuste temaatikat. Suur vajadus on erivajadustega ning vähevõimekate laste õpetamise meetoodika alase koolituse järele. Võrreldes 2003.a. uuringu andmetega on õpetajate soovid täiendkoolituse sisu ja temaatika osas küllaltki sarnased. Mõnevõrra on suurenenud õpetajate soovid erivajadustega ja vähemvõimekamate laste

õpetamisega seotud täiendkoolituskursuste järele, samas on oluliselt vähem soovitud koolitusi, mis käsitlevad aine-ja töökava koostamist.

3.2. Õppekorralduse toetamine tunnivälisel ajal (spordiringid).

Kehalise kasvatuses õppekorralduse toetamiseks on 92,6% küsitatud koolidest loonud erinevaid spordiringe, mille tegevuses osales kokku ligikaudu 8000 kooliõpilast. Kõige populaarsemad sportlikud tegevused spordiringides on sportmängud (korvpall, võrkpall ja jalgpall) ning kergejõustik. Õpilastel on võimalus osaleda ka üldise kehalise ettevalmistuse või aeroobika ringide töös. Lisaks tegutsevad enam kui 1/3 koolides algklasside õpilastele suunatud spordiringid. Vähem kui 5% spordiringidest on loodud selleks, et võimaldada õpilastel harrastada käsipalli, judot, laskmist, iluvõimlemist, tennist, saalihokit, ratsutamist, maadlust, purjetamist, orienteerumist, karated, malet, ujumist, tennist ja tervisekõndi. Koolid, mille juurde spordiringe loodud ei ole (7,4%), töid selle põhjusteks kõige sagedamini õpilaste vähese arvu, ringijuhtide tasustamiseks rahaliste võimaluste puudumise, sobiva kvalifikatsiooniga inimeste puudumise, spordirajatiste puudumise ja õpilaste vaba aja spordiharrastuste koondumise spordiklubidesse või kohaliku spordihoone juurde. Koolivälise spordiharrastuse koondumine kas spordiklubide või spordirajatiste juurde on iseloomulik väiksematele, põhiliselt maapiirkondades paiknevatele koolidele.

Kui 2003.a. uuringus käsitleti eraldi alateemana kooliõpilaste osalemist maakondlikel ja üleriigilistel võistlustel, siis käesolevas uuringus seda enam ei tehtud. Kui hinnata spordiringide tegevuse efektiivsust üldisemalt kooliõpilaste liikumisharrastuse ning sportimisaktiivsuse kontekstis, siis kahtlemata on koolides tegutsevatel spordiringidel oma osa liikumisvõimaluste pakkumisel lastele. Täna on Eestis tervikuna spordiklubide- ja koolide ning spordiringide tegevusse kaasatud ligikaudu 70 000 7-18-aastast last. Kuna käesolevas uuringus osalesid ligikaudu pooled kõikidest koolidest, siis võiks spekuloida, et spordiringides osalevate laste koguarv Eestis võiks olla 15 000 lapse piires ehk 20% kõikidest sportivatest lastest. Arvisto jt. (2004) poolt läbi viidud uuringust selgus, et kooliõpilaste organiseeritud sportimine on põhiliselt kandunud koolivälisesse spordiklubidesse ning koolide ringilise tegevuse osa on märgatavalt vähenenud. Käesoleva uuringu andmetel nii järeldada ei saa. Ehkki Eesti kooliõpilaste kaasamisest sporti on ka täna kesksel kohal spordiklubid- ja koolid, on koolide ringilisel tegevusel kindlasti oma osa kooliõpilaste liikumisharrastuse edendamisel tervikuna. Soome kogemus, kus aastakümneid tagasi koondati kooliõpilaste sportimine koolivälisesse organisatsioonidesse (peamiselt spordiklubides), osutus suuresti ekslikuks ning täna

päeval ollakse koolide rolli suurendamisel laste sportimisharrastuse edendamiseks mõneti tagasiteel. Käesoleva uuringu autorid on pigem seisukohal, et kehalise kasvatuse alase õppekorralduse toetamine läbi spordiringide tegevuse on oluline kooliõpilaste sotsialiseerumisel sporti. Praktilisi näiteid, kus koolide spordiringide tegevus on integreeritud klubilisse tegevusse, on Eestis järjest rohkem. Seeõttu saavad ka sportlikumalt andekamad lapsed võimalusi osaleda paralleelselt Eesti Koolispordi Liidu poolt korraldavatel ning spordiorganisatsioonide poolt läbiviidavatel maakondlikel ja üleriigilistel võistlustel.

Koolide juures tegutsevatel spordiringidel on ka majanduslik mõõde. Kuna spordiringide tegevuses osalemine on lastele tasuta, siis on tähtis arvestada ka leibkondade majandusliku toimetulekuga. Tänapäeval, kus töötus üle Eesti suureneb, tekib sageli olukord, et laste treeningutel osalemise tasu on muutumas perekonnale liigseks kulutuseks. See tendents on iseloomulik mitte ainult maapiirkondades, vaid üha enam ka linnades. Üha rohkem on praktilisi näiteid, kus lapsevanemad on majanduslikel põhjustel sunnitud kas lapse spordiklubi treeningutelt ära võtma või otsima alternatiive väiksema kuumaksuga spordiklubide seast.

3.3. Õpikeskkond ja ainekava.

61% küsitletud koolidest hindas kehalise kasvatuse õpikeskkonda heaks või väga heaks, 34% aga rahuldavaks. Maakonniti suuri erinevusi kehalise kasvatuse alasele õpikeskkonnale koolides ei ole. Kolme maakonna (Põlvamaa, Viljandimaa, Võrumaa) ükski kool ei hinnanud õpikeskkonda väga heaks. Ebarahuldavaid hinnanguid õpikeskkonnale koolides oli enim Võrumaal (17% koolidest) ja Järvamaal (13% koolidest). Kokkuvõtvalt näitavad küsitluse tulemused, et 85% koolidest hindavad kehalise kasvatuse alast õpikeskkonda tervikuna kas heaks või rahuldavaks ning vaid 5% ebarahuldavaks.

Õpetajate hinnang kehalise kasvatuse õppekavale ei ole oluliselt muutunud. Kui 2003.a. uuringu andmetel oli 68% õpetajate arvates ainekava kaasaegne ning valikuid võimaldav, siis käesoleva uuringu andmetel on selliste õpetajate osakaal peaaegu sama (67%). Vaadates ettepanekuid ainekava muutmise osas (probleemsed kohad), siis peab tõdema, et kõige olulisemad probleemid ei ole muutunud. Käesolev uuring näitas, et üldjoontes võimaldab ainekava õpilaste mitmekülgset kehalist arengut, arvestab individuaalsete eripäradega ning on kaasaegne.

Märgatavalt rohkem on õpetajate seas levinud arvamus, et kehalise kasvatuse tundide arvu peaks suurendama kuni 5 tunnini nädalas (algklassides), kuni 4 tunnini nädalas (teises kooliastmes) ja 3 tunnini nädalas (põhikoolis ja gümnaasiumis). Kehalise kasvatuse tundide

suurendamise vajadust märkisid peaaegu 70% vastanud õpetajatest. Selge on see, et kui kooli kehalise kasvatuse tund jääb lapsele ainsaks kehaliseks tegevuseks nädalas, on 2 tundi igas mõttes vähe. Ameerika Spordimeditsiini Assotsiatsioon ning rahvatervisega tegelevad organisatsioonid on viimase paari aasta jooksul välja pakkunud soovitusi, et lähtuvalt mõjust laste tervisele, oleks vajalik igapäevane mõõduka ja suure intensiivsusega kehaline koormus kestvusega kuni 1 tund. Tingimustes, kus koolivälise kehalise aktiivsuse osa väheneb ning suureneb inaktiivsetele tegevustele kuluv aeg (arvuti kasutamine, videomängud, teleri vaatamine, õppimine), on kehalise kasvatuse tundide suurendamise ettepanek igati põhjendatud. Kui käesoleva uuringu tulemustele lisada objektiivsed andmed Eesti kooliõpilaste tervisliku seisundi, liikumisaktiivsuse ja kehalise tubliduse kohta, peaks lähiaastatel tegema konkreetsed ettepanekud Teadus- ja Haridusministeeriumile suurendamiseks kehalise kasvatuse tundide arvu kõikides kooliastmetes vähemalt kolme tunni. Uuringud (Armstrong ja van Mechelen, 2000) mujal maailmas näitavad, et kui kehalise kasvatuse tundide arvu nädalas suurendati kahelt kolmele või neljale, siis paranesid ühe õppeaasta jooksul oluliselt õpilaste kehalised võimed, vähenes ülekaalulisus ning suurenes laste sportimishuvi. Kuna ebapiisavast kehalisest koormusest ning ebatervislikust toitumisest tingitud ülekaalulisus saab suures osas alguse juba esimese 10 eluaasta jooksul, oleks kehalise kasvatuse tundide arvu suurendamine vajalik juba esimeses ja teises kooliastmes. Lisaks on see arenguperiood väga oluline eluks vajaliku liigutuskoodinatsiooni ja osavuse arendamisel. Kui selles vanuses jäävad ebapiisava õpetamise tõttu omandamata liigutusvõimused ning välja ei kujune nende aluseks olevad närvisesed, siis on hilisemas elus seda puudujääki väga raske kõrvaldada (Raudsepp ja Viru, 1996). Kooli kehalise kasvatuse tundide rolli selles lapse motoorse arengu komponendis ei tohiks alahinnata.

Teiseks sagedamini märgitud ettepanekuks on ainekava diferentseerimine klasside lõikes. Samuti sooviti sarnaselt 2003.a. uuringuga, et ainekavas oleks täpsemalt välja toodud õpilaste hindamise kriteeriumid. Gümnaasiumiklassides lisandus sellele ettepanek viia noormeeste ainekava nõudmised kooskõlla Eesti Kaitseväge kehaliste võimete normatiividega. Sarnaselt 2003.a. uuringuga märgiti õpetajate poolt sageli ära ujumise osakaalu suurendamise vajadust ning riistvõimlemise nõuete korrigeerimist. Viimased on õpetajate arvates ajale jalgu jäänud. Riistvõimlemise alase õppetöö läbiviimist takistab ka inventari olemasolu koolides. Nii selgus näiteks, et 41% koolidest puudub võimlemiskang.

Võrreldes 2003.a. andmetega on 7% võrra vähenenud nende koolide osa, kus on aineõpetajate koostöös välja töötatud süsteemne kehalise kasvatuse ainekava (62%lt 2003.a. 55%-le 2008.a.). Süsteemne kehalise kasvatuse ainekava võimaldab koolil kehalise

kasvatuse alast õppetööd paremini planeerida. Olles läbi arutanud õppetöö lähemad ja kaugemad eesmärgid, võimaldab selline ainekava seostada erinevate didaktiliste eesmärkide täitmise klasside ning kooliastmete lõikes. Põhjuseid, miks süsteemse kehalise kasvatuse ainekava olemasolu koolides võrreldes 2003.a. on vähenenud, võib olla mitmeid. Võib vaid oletada, et kehalise kasvatuse õpetajad ei ole piisavalt aru saanud selle koostamise vajalikkusest ja puudu jääb nende teadlikkusest. Teisalt võib olla, et koolide juhtkonnad ei ole süsteemse ainekava koostamist aineõpetajate poolt järjekindlalt nõudnud.

Kõige sagedamini esinevate probleemidena ainealase töö planeerimisel toodi õpetajate poolt välja sportimispaikade- ja inventari nappus, halvad ilmastikutingimused ning olemasolevate spordisaalide ülekoormatus. Võrreldes 5 aasta taguse uuringuga ei ole õppetööd takistavad tegurid oluliselt muutunud. Ehkki koolide üldine olukord spordirajatiste ja inventari osas on 5 aasta jooksul paranenud, ei saa olukorda selles osas lugeda kaugeltki väga heaks. Endiselt on kümneid kooli, kus tingimused spordirajatiste- ja inventari osas on tagasihoidlikud ning kehalise kasvatuse õpetajate töötingimused seetõttu raskendatud.

3.4. Õpilaste toimetulek kehalise kasvatuse ainekava nõudmistega.

Käesolevas uurimuses hinnati õpilaste toimetulekut kehalise kasvatuse ainekava nõudmistega kehalise kasvatuse õpetajate hinnangute alusel. Kindlasti on see üheks uurimuse tulemuste usaldusväärsust limiteerivaks teguriks. Õpetajate hinnangud on alati subjektiivsed ning seetõttu on saadud tulemusi maakondade lõikes raskem võrrelda. Alternatiiviks oleks olnud objektiivsemate kehaliste võimete testide tulemuste kasutamine (näiteks EUROFIT testid). Lisaks oleks mitmekesisema ülevaate saamiseks vaja näitajaid kooliõpilaste liikumisaktiivsuse ja tervisliku seisundi kohta. Edaspidised uurimused selles valdkonnas peaksid nende teguritega arvestama.

Kehalise kasvatuse õpetajate küsitlusest selgus, et esimeses ja teises kooliastmes täidavad enam kui 75% kehalise kasvatuse ainekava nõudmistest ligikaudu pooled õpilased. Samas on nende õpilaste osakaal, kelle edasijõudmine ainekavas on alla 50%, esimeses kooliastmes 20% ja teises 24%. Saadud tulemused esimese ja teise kooliastme kohta on küllaltki hästi võrreldavad varasemate uuringutega samavanuste kooliõpilaste kehaliste võimete kohta. Nii Lääne-Euroopas kui ka viimase paarikümne aasta jooksul Eestis läbi viidud laiaulatuslikud kooliõpilaste kehaliste võimete testimised näitavad, et 30-35% õpilaste kehaline võimekus on heal tasemel (Armstrong ja van Mechelen, 2000; Raudsepp ja Viru, 1996; Sandercock jt., 2008). Kui tõmmata paralleele samaealiste (7-12-aastased)

kooliõpilaste igapäevase liikumisaktiivsuse tasemega, näeme, et regulaarselt kehaliselt aktiivsete õpilaste arv on samas suurusjärgus (erinevatel andmetel 25-40% lastest). Kindlasti on aga igapäevane piisavas mahus liikumine ja sporditreeningutel osalemine oluliseks faktoriks, mis mõjutab kooliõpilaste kehalist tublidust.

Siiski ei saa õpilaste toimetulekut ainekava nõudmistega taandada ainult kehaliste võimete arengu hindamisele. Kooli kehalise kasvatuse eesmärgid on märksa laiemad sisaldades nii erinevate liigutusoskuste- ja vilumuste omandamist kui ka hoiakute ning suhtumise kujundamist üldisemalt kehaliste tegevuste suhtes. Mitmed uuringud näitavad, et tänapäeva modernses ühiskonnas on kehalise kasvatuse tunnid enam kui pooltele kooliõpilastele ainsaks võimaluseks olla kehaliselt aktiivne (Armstrong ja van Mechelen, 2000). Seetõttu võibki paljude õpilaste jaoks kehalise kasvatuse tund olla kohaks, kus toimub sotsialiseerumine kehalistesse tegevustesse ja sporti. See saab efektiivselt toimuda eelkõige siis, kui tunnid on õpilastele huvitavad, kasutatavad harjutused ja tegevused jõukohased ning tunni õpikeskkond arengut soodustav (Koka, 2006).

Olulised muutused kooliõpilaste toimetulekus kehalise kasvatuse ainekava nõudmistega toimuvad kolmandas ja neljandas kooliastmes. Kui põhikoolis saab õpetajate hinnangutel ainekava nõudmistega hästi või väga hästi hakkama 40% õpilastest, siis gümnaasiumiklassides väheneb nende õpilaste osakaal 22%-ni. Samas suureneb gümnaasiumiõpilaste hulgas hüppeliselt nende osa, kes täidavad alla poole ainekava nõudmistest. Kui põhikoolis on nende õpilaste osakaal, kes saavad ainekava nõudmistega hakkama alla 50% mahus, ligikaudu 1/3 õpilastest, siis gümnaasiumiklassides on selliste õpilaste osa suurenenud 62%-ni. 57% kehalise kasvatuse õpetajatest leiab, et viimase 5-10 aasta jooksul on kooliõpilaste oskuste ja kehaliste võimete tase muutunud halvemaks. Ligikaudu kolmandik vastanutest hindas õpilaste oskuste ja võimete taset ligikaudu samaks ning vaid 8% leidis, et oskused ja võimed on paranenud.

Saadud tulemused ei ole üllatavad. Võrdlemaks käesoleva uurimuse tulemusi viimase 5-6 aasta jooksul läbi viidud mõõtmistega, võib tõdeda, et alates 12.-13. eluaastast kooliõpilaste kehaline võimekus ja igapäevane liikumisaktiivsus järsult langeb. Arvisto jt. (2004) poolt läbi viidud Eesti kooliõpilaste liikumisharrastuse uuring andis ülevaate ka sellest, kuidas õpilased suhtuvad kehalise kasvatuse tundidesse. Tulemustest selgus, et üle poolte 6. ja 9. klasside õpilastest leidis, et kehalise kasvatuse tunnid ei anna neile piisavalt kehalist koormust. Seejuures oli vanemate õpilaste hulgas sellisel arvamusel olevate õpilaste osakaal mõnevõrra suurem. Mõnevõrra üllatuslik oli, et samaealiste poiste ja tüdrukute hinnangud ei erinenud. Lisaks selgus Arvisto jt uuringust, et kehalise kasvatuse tunde

pidasid huvitavaks pooled küsitletud õpilastest, umbes viiendik küsitletud õpilastest kehalise kasvatuse tunde huvitavaks ei pidanud. 6. klasside õpilaste seas oli kehalise kasvatuse tunde huvitavaks pidajaid rohkem kui 9. klasside õpilaste seas.

Loomulikult on põhjuseid, miks kooliõpilaste toimetulek kehalise kasvatuse ainekava nõudmistega põhikoolis ja eriti gümnaasiumis järsult väheneb, mitmeid. Nagu käesoleva uuringu sissejuhatuses juba märgiti, on viimase 10 aasta jooksul kooliõpilaste televiisori vaatamisele ning arvuti kasutamisele kuluv aeg oluliselt suurenenud. Uuringud näitavad, et kui 2000. aastal kulus põhikooli õpilastel kehaliselt inaktiivsetele tegevustele ligikaudu 9-10 tundi nädalas, siis 2006. aastaks on see näitaja suurenenud 14-16 tunnini (Marshall jt., 2006; Nelson jt., 2006). Kui siia juurde lisada ebatervislik toitumine, muude vaba aja veetmise alternatiivide suurenemine lastel ja noorukitel ning vähene motivatsioon olla kehaliselt aktiivne, siis ongi välja toodud olulisemad põhjused, miks laste kehaline tublidus on viimase kümnepäeva aasta jooksul langenud.

Viimase kümnepäeva aasta jooksul on palju kritiseeritud kaitseteenistusse tulevate noormeeste tervislikku seisundit ning kehalist võimekust. Seetõttu pidasime vajalikuks ka käesolevas uurimuses küsida gümnaasiumi kehalise kasvatuse õpetajate hinnangut noormeeste kehalise võimekuse kohta astumaks peale kooli lõpetamist kaitseteenistusse. 70% õpetajatest hindas noormeeste kehaliste võimete taset rahuldavaks, 16% mitterahuldavaks, 13% heaks ja 15% väga heaks. Kui võtta eelduseks, et kooli kehalise kasvatuse kaudseks eesmärgiks on noormeeste füüsiline ettevalmistus kaitseteenistuseks, siis selle valguses ei ole uuringu tulemustes midagi üllatavat. Erinevatel andmetel on ligikaudu 40% kaitseteenistusse kutsutud noormeestest erinevate tervisehäiretega ning nõrga füüsilise ettevalmistusega. Seetõttu arvavad paljud kehalise kasvatuse õpetajad, et gümnaasiumiastme ainekava nõudmised peaksid olema viidud kooskõlla Kaitseväe kehaliste võimete standarditega võimaldamaks parandada noormeeste kehalist ettevalmistust. Kindlasti oleks vajalik seda ettepanekut tõsiselt kaaluda ning vastavasisulisel analüüsile tuginedes ka konkreetsed ettepanekud teha.

3.5. Kehalise kasvatuse tundidest puudumine.

Kehalise kasvatuse tundidest puudumine on oluliseks probleemiks eelkõige põhikoolis ja gümnaasiumis. 2003.a. uuringu tulemustest selgus, et 19% koolidest arvab, et neil on tõsiseid probleeme õpilaste tundidest puudumisega. Kahjuks ei olnud selles uuringus välja toodud tundidest puudumise problemaatika erinevate kooliastmete lõikes. Seetõttu lisati

kordusuuringu teostamisel küsimused õpilaste puudumise kohta kehalise kasvatus tundidest kooliastmete lõikes. Tulemustest selgub, et kui 1.-6. klassides ei ole tundidest puudumine väga suureks probleemiks, siis alates põhikoolist on 80% õpetajatest arvamusel, et tegemist on olulise probleemiga. Gümnaasiumiastmes võrreldes põhikooliga olulisi erinevusi õpetajate hinnangutes õpilaste tundidest puudumiste osas ei esine. Nii näitavad käesoleva uuringu tulemused, et kui teises kooliastmes on tundidest puudumine kas väga tõsiseks probleemiks või osaliselt probleemiks 33% hinnangutest, siis põhikoolis tõuseb vastav näitaja 80%-ni.

Kõige olulisemaks põhjuseks, miks lapsed kehalise kasvatus tundidest puuduvad, on õpilaste tervisega seotud probleemid (42%) ning huvi ja motivatsiooni puudumine aine vastu (29%). Võrreldes 2003.a. uuringuga on tervisega seonduv temaatika jäänud tundidest puudumise põhjustes esikohale. Erinevalt 5 aasta tagusest uuringust, ei ole sportliku riietuse ning spordivarustuse mitteomamine käesoleva uuringu alusel enam nii oluline tundidest puudumise põhjus. Küll on aga vähenenud õpilaste huvi kehalise kasvatus tunni vastu ning õpilased on vähem motiveeritud tundidest osalemisest. Õpilaste vähenenud motivatsioon on keskselt probleemiks nii õpetajatele kui ka haridussüsteemile tervikuna. Meie ei pööranud oma uuringus eraldi tähelepanu küsimusele, miks on õpilaste motivatsioon tundides osaleda madal. Samas on varasemad uuringud Eestis näidanud (Arvisto jt., 2003; Viira, 2003), et üheks põhjuseks, miks õpilastel puudub huvi ja motivatsioon kehalise kasvatus tundide vastu, on tundide vähenenud meeldimine. Kindlasti on see suure osa õpetaja kutsemeisterlikkuse küsimus, kuivõrd huvipakkuvateks nad tunnid õpilastele suudavad teha. Teisalt on paljude õpetajate hinnangutel limiteerivaks teguriks õpilaste madal eelnev motiveeritus osalemaks aktiivselt kehalise kasvatus tundides. Corbin (2004) märgib kehalise kasvatus probeemistikku käsitlevas ülevaateuuringus tabavalt, et kui 20 aastat tagasi oli paljude kooliõpilaste jaoks kehalise kasvatus tund koolipäeva tipphekt, siis tänapäeva noored peavad kehalise kasvatus tunnis osalemist pigem tüütuks kohustuseks. 2003.a. uuringu tulemused näitavad, et õpilasi vabastatakse kehalise kasvatus tundidest liiga kergekäeliselt ning tunnist vabastamine on sageli põhjendamatu.

Koolide varustatus spordirajatiste- ja inventariga on 5 aasta jooksul paranenud. See kehtib nii kergejõustikustaadioni, spordisaalide, ujulate kui ka terviseradade kasutamise võimaluste osas. Koolistaadion on olemas 62% koolidest (võrreldes 49% 2003.a.), võimla või selle kasutamise võimalus on 85% koolidest (75% 2003.a.) ning ujula kasutamise võimalus 11% koolidest (4% 2003.a.). Samuti on paranenud koolide varustatus sportmängude ning kergejõustiku õpetamiseks vajaliku inventariga. Samas ei ole 41%

küsitatud koolidest võimlemiskangi, mis raskendab ainekava nõudmiste täitmist võimlemise osas. Samuti on koolide varustatus puudulik suuskade ja uiskude osas, mistõttu talispordialade läbiviimine on koolides muutunud problemaatiliseks. Ehkki suusatamine ja uisutamine värskes õhus on suurepärane võimalus kooliõpilaste tervise edendamiseks, on tänaseks päevaks koolides välja kujunenud olukord, kus suuskade ja uiskude puudumise tõttu on nende talispordialade õpetamine muutunud praktiliselt võimatuks. Kindlasti raskendab talispordialade õpetamist koolides ka suusaradade ja uisuväljade puudumine, kuna nende rajamine on näiteks muutlike ilmaolude tõttu raskendatud.

Käesoleva uuringu tulemused näitavad mõningaid suundumusi kehalise kasvatuse alase õppetöö läbiviimises Eesti koolides. Esmalt tuleks märkida, et käesolevas uuringus kasutatud e-küsimustiku täitmine koolide poolt ei sujunud loodetud eduga. Ehkki kokkuvõttes õnnestus koguda andmed 344 kooli kohta, oli koolide osalemise aktiivsus vaatamata korduvatele meeldetuletustele madal. Üldiselt peetakse sotsioloogiliste küsitluste korraldamisel üle 50%-list vastanute osakaalu heaks. Sellise vastanute taseme (58,4%) me ka saavutasime, ehkki andmete kogumise periood venis loodetust pikemaks. Üheks põhjuseks, miks andmete kogumine nii raskelt kulges, võib olla internetiga ühenduses olevate arvutite puudumine kehalise kasvatuse õpetajate töökabinetis (49% koolides on selline arvuti töökabinetis olemas).

Mõnevõrra üllatuslikuks osutusid saadud tulemused kehalise kasvatuse õpetajate soolise, vanuselise ning kutsekvalifikatsiooni näitajate osas. Positiivse suundumusena võib kindlasti esile tuua erialase kõrgharidusega õpetajate osa suurenemise 49%-lt 65%-le võrreldes 2003.a. Samuti tuleb rõõmu tekitavaks pidada meesõpetajate osa suurenemist 25%-lt 31%-le võrreldes 5 aasta taguse uuringuga. Samas on kahtlemata negatiivne, et kehalise kasvatuse õpetajate keskmine vanus suureneb. Kui 2003.a. uuringu andmetel oli koolides alla 30-aastasi õpetajaid ligikaudu 2 korda rohkem kui üle 60-aastasi õpetajaid, siis käesoleva uuringu tulemused näitavad, et noorte õpetajate osakaal on langenud.

Positiivse muutusena võib esile tuua ka kehalise kasvatuse õpetajate täiendkoolitusel osalemise aktiivsuse tõusu, seda eriti klassiõpetajate osas. Kui 2003.a. läbi viidud uuringu andmetel ei osalenud koguni 47% klassiõpetajatest kehalise kasvatuse alastel täiendkoolitustel, siis 2008.a. oli vastav näitaja vähenenud 33%-ni.

Kehalise kasvatuse alane õppetöö tunnivälisel ajal on aktiveerunud. Küsitatud koolidest peaaegu 93% juures tegutsevad erinevad spordiringid, mis loovad kooliõpilastele täiendavad võimalused sportimiseks. Kokku osaleb küsitatud koolide spordiringide tegevuses ligikaudu 8000 kooliõpilast.

Enam kui 60% kehalise kasvatuse õpetajatest hindavad kooli õpikeskkonda ning ainekava heaks või väga heaks. Kuna võrreldes 2003.a. andmetega ei ole õpetajate rahulolus ainekavaga olulist muutust toimunud, ei ole ka mingit põhjust kehtivat ainekava oluliselt reformida. Märkimata ei saa jätta, et peaaegu 70% õpetajatest peab vajalikuks kehalise kasvatuse tundide arvu suurendamist kompenseerimaks tänapäeva kooliõpilaste mitteküllaldast liikumisaktiivsust.

Kindlasti on ohu märgiks saadud tulemus, mille kohaselt õpilaste toimetulek ainekava nõudmistega teadmiste, oskuste ja kehaliste võimete osas põhikoolis hüppeliselt väheneb. Nii saavad vaid 40% põhikooli õpilastest ja ligikaudu viiendik gümnaasiumiõpilastest õppekava nõudmistega hakkama vähemalt 75% ulatuses.

Samuti näitavad tulemused, et kehalise kasvatuse tundidest puudumine on suureks probleemiks põhikoolis ja gümnaasiumis. Sarnaselt 2003.a. uuringuga on endiselt tundidest puudumise kõige olulisemaks põhjuseks terviseprobleemid. Suurenenud on nende õpilaste osa, kes puuduvad kehalise kasvatuse tundidest huvi ja motivatsiooni puudumise tõttu aine vastu.

Lõpetuseks tuleks positiivsena esile tuua koolide parema olukorra spordirajatiste- ja inventariga varustatuse osas võrreldes 2003.a. Nii on tänasel päeval koolistaadion 62% koolidest (võrreldes 49% 2003.a.), võimla või selle kasutamise võimalus 85% koolidest (75% 2003.a.) ning ujula kasutamise võimalus 11% koolidest (4% 2003.a.). Samuti on paranenud koolide varustatus sportmängude ning kergejõustiku õpetamiseks vajaliku inventariga. Koolide varustatus talispordialade ja võimlemise harrastamiseks vajaliku inventariga on aga halvenenud.

JÄRELDUSED

1. 2008.a. uuringu andmetel on kehalise kasvatuse alast kõrgharidust omavate õpetajate osakaal võrreldes 2003.a. suurenenud 49%-lt 65%-ni. Samas on vähenenud klassiõpetajate ja erialase kvalifikatsioonita kehalise kasvatuse õpetajate osakaal koolides.
2. Võrreldes 2003.a. uuringuga on suurenenud meesõpetajate osakaal 25%-lt 31%-ni. Alla 30-aastaste õpetajate osakaal on võrreldes 2003.a. oluliselt vähenenud.
3. Erialaspetsialistide ja klassiõpetajate aktiivsus täiendkoolitusel osalemises on võrreldes 2003.a. suurenenud. 4% aineõpetajatest ning 33% klassiõpetajatest ei osalenud viimase kolme aasta jooksul täiendkoolitustel (2003.a. vastavalt 18% aineõpetajatest ja 47% klassiõpetajatest).
4. 92,6% küsitatud koolidest on loonud kooli juurde erinevaid spordiringe, mille tegevusse on kaasatud ligikaudu 8000 kooliõpilast. Enim levinud spordiringideks on sportmängud (korvpall 49%, võrkpall 40%, jalgpall 31%) ja kergejõustik (27%). Alklasside õpilastele suunatud spordiringid tegutsevad 36% koolides.
5. 61% küsitatud koolidest hindas kehalise kasvatuse õppetöö läbiviimise õpikeskkonda heaks või väga heaks, 34% aga rahuldavaks. Maakonniti suuri erinevusi õpetajate hinnangutes kehalise kasvatuse alasele õpikeskkonnale ei ole.
6. Õpetajate hinnang kehalise kasvatuse õppekavale ei ole oluliselt muutunud. 2003.a. uuringu andmetel oli 68% õpetajate arvates ainekava kaasaegne ning valikuid võimaldav. Käesoleva uuringu andmetel on selliste õpetajate osakaal 67%.
7. 69% aineõpetajatest leiab, et kehalise kasvatuse tundide arvu peaks suurendama kuni 5 tunnini nädalas (algklassides), kuni 4 tunnini nädalas (2. kooliastmes) ja 3 tunnini nädalas (põhikoolis ja gümnaasiumis).
8. Enim märgitud ettepanekuks kehalise kasvatuse ainekava muutmiseks on selle diferentseerimine klasside lõikes. Samuti sooviti sarnaselt 2003.a. uuringuga, et ainekavas oleks täpsemalt välja toodud õpilaste hindamise kriteeriumid.
9. Gümnaasiumiklasside osas lisandub ainekavale ettepanek viia noormeestele esitatavad nõudmised kooskõlla Eesti Kaitseväge kehaliste võimete normatiividega. Sarnaselt 2003.a. uuringuga märgiti õpetajate poolt sageli ära ujumise tähtsuse suurendamise ning riistvõimlemise nõuete korrigeerimise vajadust.

10. Võrreldes 2003.a. andmetega on 7% võrra vähenenud nende koolide osa, kus on aineõpetajate koostöös välja töötatud süsteemne kehalise kasvatuse ainekava (62%lt 2003.a. 55%-le 2008.a.).

11. Kõige sagedamini esinevate probleemidena ainealase töö planeerimisel tuuakse õpetajate poolt välja sportimispaikade ja inventari nappus, halvad ilmastikutingimused ning olemasolevate spordisaalide ülekoormatus. Võrreldes 5 aasta taguse uuringuga ei ole õppetöö planeerimist ja läbiviimist takistavad tegurid muutunud.

12. Oluliselt on langenud õpilaste toimetulek kehalise kasvatuse ainekava nõudmistega teadmiste, oskuste ja võimete osas kolmandas ja neljandas kooliastmes. Kui põhikoolis saab õpetajate hinnangutel ainekava nõudmistega hästi või väga hästi hakkama 40% õpilastest, siis gümnaasiumiklassides väheneb nende õpilaste osakaal 22%-ni. Gümnaasistide hulgas suureneb hüppeliselt nende õpilaste osa, kes täidavad alla poole ainekava nõudmistest.

13. 70% õpetajatest arvab, et noormeeste kehaline ettevalmistus astumaks kaitsevärke on rahuldav. 16% õpetajatest hindas noormeeste kehalist ettevalmistust mitterahuldavaks, 13% heaks ja 1% väga heaks.

14. Kõige olulisemateks põhjusteks, miks lapsed kehalise kasvatuse tundidest puuduvad, on õpilaste tervisega seotud probleemid (42%) ning huvi ja motivatsiooni puudumine aine vastu (29%). Võrreldes 2003.a. uuringuga, on vähenenud spordiriietuse ja varustuse mitteomamisest põhjustatud tundidest puudumised. Samas on vähenenud õpilaste huvi kehalise kasvatuse aine vastu ning nad on vähem motiveeritud osalemaks tundides.

15. Koolide materiaalne ja tehniline baas on 5 aasta jooksul paranenud nii spordirajatiste kui ka inventari osas. Koolistaadion on olemas 62% koolidest (võrreldes 49% 2003.a.), võimla või selle kasutamise võimalus on 85% koolidest (75% 2003.a.) ning ujula kasutamise võimalus 11% koolidest (4% 2003.a.). Samuti on paranenud koolide varustatus sportmängude ning kergejõustiku õpetamiseks vajaliku inventariga.

16. Märgatavalt on halvenenud tingimused koolides võimlemise ja talispordialade õpetamiseks. 41% koolidest ei ole võimlemiskangi, suusad on olemas 27% ning uisud 13% küsitletud koolidest.

KIRJANDUS

Armstrong, N., van Mechelen, W. Pediatric Exercise Science and Medicine. Oxford: Oxford University Press, 2000.

Arvisto, M., Noormets, J., Paju, K. Piisang, M. Noorte spordiharrastuse struktuur ja arenguvõimalused. Tallinn: Sporditeabe Sihtasutus, 2004.

Corbin, C. B. Concepts of Fitness and Wellness: A Comprehensive Lifestyle Approach. Boston: McGraw Hill, 2004.

Koka, A. The role of perceived teacher feedback and perceived learning environment on intrinsic motivation in physical education. Tartu, 2006 (doktoritöö).

Marshall, S. J., Gorely, T., Biddle, S. A descriptive epidemiology of screen-based media use in youth: a review and critique. Journal of Adolescence, 2006, 333-349.

Nelson, M. C., Neumark-Stzainer, D., Hannan, P. J., Sirard, J. R., Story, M. Longitudinal and secular trends in physical activity and sedentary behavior during adolescence. Pediatrics, 2006, 1627-1634.

Raudsepp, L., Viru, A. Motoorne areng. Tartu: Atlex, 1996.

Raudsepp, L., Päll, P. Physical activity of children during physical education classes. Biology of Sport, 1998, 265-270.

Sanderrock, G., Voss, C., Gladwell. Twenty-meter shuttle run test performance of English children aged 11-15 years in 2007: comparison with international standards, Journal of Sports Sciences, 2008, 216-222.

Viira, R. Physical activity, ecological system model determinants and physical self-perception profile in early adolescence. Tartu, 2003 (doktoritöö).